

Araştırma Makalesi / Research Article

Yayın Geliş Tarihi / Article Arrival Date

08.03.2018

Yayınlanma Tarihi / The Publication Date

05.04.2018

Arş. Gör. Mehmet Fatih DEDE

Dicle Üniversitesi
Temel İslam Bilimleri Tefsir Anabilim Dalı
mfatihdede@hotmail.com

DİN EĞİTİMİNİN GAYELERİ AÇISINDAN LOKMAN SÜRESİNİN TAHLİLİ*

Özet

Eğitim çok hassas bir konu olduğu için bu alanda insanlara faydalı olmak isteyen müslüman bir eğitimcinin günümüzün eğitim bilimlerine ait bilgileri öğrenmesinin yanı sıra âlemlerin Rabbi olan yüce Allah'ın Kur'an'da insanı nasıl ve niçin eğittiğini yani Kur'anî eğitimin temel ilkelerini de öğrenmesi gerekir. Lokman Süresi, Hz. Lokman'ın oğlunu eğitmeye yönelik nasihatlerini içeren ayetleri ihtiva etmesi hasebiyle Kur'an'ın, insanı nasıl ve niçin eğittiği hakkında fikir vermesi açısından üzerinde özenle durulması gereken bir sûredir. Biz de bu çalışmamızda din eğitiminin “niçin” sorusuna bu sûrenin ışığında cevap bulmaya çalışacağız. Bunu yaparken de Lokman sûresinin yanı sıra “Kur'an'ı Kur'an'la tefsir etme” metodunu uygulamaya çalışarak Kur'an'ın muhtelif yerlerinde yer alan ve bu sûrenin bazı ayetlerini izah veya te'kit edebilecek ayetleri de bir araya getirip tahlil etmeye ve eğitimin gayeleri açısından incelemeye gayret edeceğiz.

Anahtar Kelimeler: Lokman sûresi, Din Eğitimi, Eğitimin hedefleri, Sâlih insan

ANALYSIS OF SURAH AL-LUQMAN FOR THE PURPOSES OF RELIGIOUS EDUCATION

Abstract

Education is very important. A Muslim educator who wants to be useful to people in this area should learn about the educational sciences of today. In addition to this, she must learn how and why God teaches human in the Qur'an, that is, she must learn the basic principles of Qur'anic education. Surah al-Luqman contains advice on training Lokman's son. The Qur'an gives an idea of how and why the person is educated. For this reason, it is a tool that needs to be carefully studied. We will try to find answers to the “why” questions of religious education in the light of this Surah in our paper. In doing so, we will try to apply the “explanation of the Qur'an with the Quran” as much as possible. We will gather and analyze the verses available in various parts of the Qur'an that explain or reinforce some of these verses and we will try to examine them for the purposes of education.

Key Words: Surah al-Luqman, Religious education, Educational targets, Righteous people

* Bu makale Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Temel İslam Bilimleri Tefsir Bilim Dalı'nda Hazırlanan “Eğitim Açısından Lokman Süresinin Tahlili” adlı Yüksek Lisans Tezinden faydalanılarak geliştirilmiştir.

GİRİŞ

Bireyin davranışlarında, kendi yaşantısı yolu ile istendik değişimler meydana getirme sürecine eğitim denir (Ertürk, 1994: 12). Eğitim, bireyi yetiştirme süreci olarak da tanımlanabilir. Bireyin eğitilebilir olması ilkesinden (Özgüven, 2002: 32) hareketle belli hedeflere ulaşmak için yapılan bilinçli ve planlı faaliyetlerin tümü eğitimin kapsamına girmektedir (Oğuzkan, 1981: 57). Din eğitimi ise “dinin esaslarına uygun olarak insan fikrinin geliştirilmesi, davranış ve duygularının tanzimi, fikir ve düşüncede, söz ve fiilde, usul ve nizamda doğru yolu gösterme, dünya ve ahirette mesut olacak iyi insanı yetiştirme sanatı” (Bayraktar, 1987: 6), “inanılan dinin eğitimi” (Tosun, 2001: 7-12), “din kültürünün verilmesi”, “dinî kişiliğin kazandırılması” (Bilgin, 1981: 487) ve “davranışları sâlih amel olan bireyler yetiştirme faaliyeti” olarak tanımlanmaktadır (Parladır, 1994: 14).

Gaye, sözlükte erişilmek istenen sonuç, amaç, hedef diye tanımlanır (TDK, 2018). Eğitim terimi olarak ise gaye “eğitim alanında bir etkinliğe, bir eyleme ya da bir işe başlarken erişilmek istenilen, öğretim sürecine bütünlük ve anlam kazandıran sonuç” şeklinde tanımlanmıştır (Oğuzkan, 1981: 19).

Bütün eğitim öğretim faaliyetleri bir gayeyi elde etmek için yapılmaktadır (Öcal, 2005: 5). Her ülkenin eğitimle gerçekleştirmeyi amaçladığı yakın, orta ve uzak vadeli hedefleri vardır. Ülkeler, bu hedeflere göre eğitim öğretim sistemlerini kurarak plan ve programlarını oluştururlar. Bu hedeflerin gerçekleştirilmesinde din eğitiminin de önemli bir yeri vardır (Ayrıntılı bilgi için bkz. Ay, 2001; Bayraklı, 2002; Bilgin, 1998; Oruç, 2008).

Eğitim öğretim faaliyetleri bir maslahat gereği yapılır. Eğitim öğretimden umulan fayda şartlara ve kişilere göre değişebilir (Öcal, 2005: 5-6). Yüce Allah da Kur'an'ı bir amaç için göndermiştir. Bu, Kur'an-ı Kerim'de şöyle ifade edilmektedir: “وَمَا خَلَقْنَا السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ وَمَا بَيْنَهُمَا إِلَّا / Biz, gökleri, yeri ve her ikisi arasında bulunanları ancak hakka ve hikmete uygun olarak yarattık. Kıyamet günü mutlaka gelecektir. Sen şimdi güzel bir şekilde hoşgörü ile muamele et. Şüphesiz, Rabbin hakkıyla yaratana (ve her şeyi) bilen ta kendisidir. Andolsun, biz sana tekrarlanan yedi âyeti ve Kur'an-ı Azim'i verdik (Hicr, 15/85, 86, 87.)” Bu ayetlere bakıldığında ayetlerden her şeyi bilen ve her şeyi yaratan yüce Allah'ın, âlemi boşa yaratmadığı ve rehber olarak insanlara Kur'an'ı gönderdiği anlamı çıkmaktadır (Kutub, 1412: 4/2153-2154). Başka bir ayette de şöyle buyurulmaktadır: “أَلَا يَعْلَمُ مَنْ خَلَقَ وَهُوَ اللَّطِيفُ الْخَبِيرُ / Yaratan bilmez mi? O, en gizli şeyleri bilir, (her şeyden) hakkıyla haberdardır” (Mülk, 67/14.). Ayetten de anlaşıldığı üzere insanı en iyi tanıyan elbette onu yaratmış olan yüce Allah'tır. İnsanı bütün boyutlarıyla mükemmel bir şekilde tanıması hasebiyle (Zuhayli, 1418: 29/20-22) yüce Allah, insanın ihtiyaç duyduğu “kılavuzu” Hz. Peygamber vasıtasıyla göndermiştir (Kutub, 1412: 5/2780). Çalışmamıza konu olan Lokman sûresinde de bu hususun daha açık bir ifadesini şu ayette görmekteyiz: “تِلْكَ آيَاتُ الْكِتَابِ الْحَكِيمِ هُدًى وَرَحْمَةً لِّلْمُحْسِنِينَ / İşte bu âyetler, hikmet dolu Kitab'ın âyetleridir. Güzel davranışlar için bir hidayet rehberi ve rahmet olmak üzere indirilmiştir” (Lokman, 31/2, 3). Ayetlerden de anlaşıldığı üzere Kur'an, insanlar için bir rehberdir. Ayetlerin gösterdiği yola uyup güzel davranışlarda bulunmak suretiyle muhsin olanlar, Allah'ın rahmetine nail olurlar (Taberi, 2000: 2/447).

1. Lokman Sûresinin Genel Muhtevası ve Bölümleri

1.1. Genel Muhtevası

Mekke döneminde nazil olan Lokman sûresi, Kur'an'ın 31. sûresi olup 34 ayetten meydana gelmektedir (Zemahşeri, 1407: 3/489). Sûre, adını 13. ayette adı geçen Hz. Lokman'dan (Harman, 2003: 27/205-206; Uzun, 2003: 27/206-208) almıştır.

Lokman Sûresi, Mekki olması hasebiyle içeriği ağırlıklı olarak diğer Mekki sûrelerde olduğu gibi tevhid, nübüvvet, ahiret ve ahlaktır (Zuhayli, 1418: 21/124). Sûrede üzerinde ehemmiyetle durulan tevhid ve ahlak konuları üç temel tablo içinde muhataplara sunulmaktadır. Bu tablolar insan, Kitap ve kâinattır (Kutub, 1412: 5/2780-2783).

1.2. Bölümleri

Sûrenin muhtevasını dört bölümde ele almak mümkündür (Kutub, 1412: 5/2780; Üzüm, 2003: 27/210).

Sûrenin giriş bölümü diyebileceğimiz ilk 11 ayette yüce Allah, Kur'an'ın temel özellikleri olan hikmet dolu oluşuna; insanlara doğru yolu gösterdiğine ve rahmet kaynağı oluşuna dikkatleri çekmiş ve Kur'an'ın bu özelliklerinden istifade edebilmek için insanlara düşen vazifelerin neler olduğunu dile getirmiştir (Üzüm, 2003: 27/210). Bu bölüm bir sonraki bölümün mukaddimesi hükmündedir (İbn Aşûr, 1984: 21/140).

Sûrenin ikinci bölümünü oluşturan 12 ile 19. ayetler arasında Hz. Lokman'a hikmet verildiği belirtildikten sonra Hz. Lokman'ın oğluna nasihatlerine yer verilmiştir (Üzüm, 2003: 27/210).

Sûrenin üçüncü bölümünü oluşturan 20 ile 32. ayetlerde ise Allah'ın azametine ilişkin bilgiler ve Allah'ın insanlara bahsettiği nimetler zikredilmiş; ardından da iman etmeyenlerle iman edip sâlih amel işleyenlerin ahiretteki durumlarına yer verilmiştir. Bu bölümün sonunda yine yüce Allah'ın ilminin genişliğine vurgu yapılmış bütün insanların yaratılmasının ve ahirette tekrar diriltilmesinin Allah için kolay olduğuna; bunun bir kişinin yaratılıp diriltilmesi gibi olduğuna dikkat çekilmiştir (Üzüm, 2003: 27/210).

Sûrenin dördüncü bölümünü oluşturan son iki ayette kıyamet gününde hiç kimsenin başkasına fayda sağlayamayacağı vurgulanmıştır. Daha sonra fâni dünyanın aldaticılığına kapılmamaları gerektiği konusunda insanlar uyarılmış ardından ilahi ilimle insan ilmi arasındaki büyük farka dikkat çekilerek Allah'ın ilminin genişliği ve kudretinin sonsuzluğu gözler önüne serilip sûre sona erdirilmiştir (Üzüm, 2003: 27/210).

2. Lokman Sûresine Göre Din Eğitiminin Gayeleri

Din, insana, istenilen davranışları -sâlih amelleri- yapmasını sağlayacak bir motivasyon kazandırmayı, yani onu eğitmeyi hedeflemektedir (Parladır, 1995,: 81). Nitekim Hz. Muhammed (s.a.v.) kendisinin Allah tarafından eğitildiğini ve peygamberliğin bir çeşit öğretmenlik olduğunu belirtmiştir (İbni Mâce, Mukaddime: 17). Kur'an da Hz. Peygamber'in, insanlara iyi bir rol model olduğunu dile getirmektedir (Ahzâb, 33/21).

Lokman sûresine din eğitimi açısından baktığımızda sûrenin oldukça dikkat çekici bir üsluba sahip olduğunu ve Kur'an'ın eğitici yönünü çok güzel bir şekilde ortaya koyduğunu görmekteyiz. Bu sûrenin tefsirine başlarken Seyyid Kutub'un (ö. 1966) kaleminden şu sözler dökülmüştür: "Sûre, içerdiği konuları mükemmel bir üslupla ele almaktadır. Kur'an'ın, kalbe ve fitrata hitap eden bu harikulade üslubunun anlaşılması için üzerinde çokça düşünülmesi gerekir. Allah'a çağıran her davetçi de bu üslup hakkında çokça düşünmeye ve bu üslubu öğrenmeye muhtaçtır" (Kutub, 1412: 5/2780).

Genelde Kur'an'dan özelde de Lokman sûresinden anlaşıldığı üzere yüce Allah'ın muradının insanları eğitmek ve onlara kurtuluş yolunu göstermek olduğu söylenebilir (Bakara, 2/2; Lokman, 31/2, 3). Bu amaçla insanlara, peygamberler ve onların aracılığıyla da kutsal kitaplar göndermiştir. Allah'ın resulü Hz. Muhammed (s.a.v.) de Kur'an'ı hayatında en iyi şekilde uygulayarak bize örnek olmuştur. Bu örnekliliği sebebiyle Hz. Peygamber "canlı Kur'an, yürüyen Kur'an" diye tavsif edilmiştir. O, veda hutbesinde bizlerin, Allah'ın istediği gibi bir kul olabilmemiz için iki kaynak bıraktığını ve bunların Kur'an ile Sünnet olduğunu belirtmiştir (Buhari, Hudûd,: 9; Müslim, Hac: 147; Tirmizi, Fiten: 6).

Dinî eğitimin gayeleri açısından Lokman sûresine baktığımızda iki temel gayenin gerçekleştirilmek istendiğini söyleyebiliriz. Bu gayelerden ilki sâlih insan yetiştirmek diğeri ise -ilk gayenin doğal sonucu olarak- insanı dünyada ve ahirette mutlu etmektir.

2.1. Sâlih İnsan Yetiştirmek

Eğitimin en temel hedefi, insanı aşamalı bir şekilde kemâle erdirmek (Bayraklı, 2000: 32) ve onu “iyi insan” haline getirmektir. Bütün eğitim sistemleri bu iddia ile yola çıkarak bireyleri eğitmeye çalışır (Bilgin ve Selçuk, 1997: 30). Din eğitimi de aynı gaye ile yapılmaktadır. Din eğitiminin nihai gayesi iyi insan, dinî literatürde daha sık kullanılan tabirle sâlih insan, yetiştirmektir (Çam, 1994: 29; Shepherd, 2003: 323).

Yüce Allah’ın, Kur’anî bir eğitimle -gerek Kur’an’ın genelinden gerekse Lokman sûresinden anlaşıldığı üzere- insanların ulaşmasını istediği merteye “sâlih insan” mertebesidir (Öcal, 2005: 7). Sâlih kelimesi “sa-la-ha”dan türemiş ismi fâil sigasında bir kelimedir. Salah kavramı “doğru, yerinde olma, uygunluk, uygulanabilirlik, kullanılabilirlik” anlamlarına gelmektedir. Salah kavramı bozgunculuk (fesat) kavramının zıddıdır (İbn Ahmed, Tsz.: 3/117; Isfahânî, 1412: 489-490; el-Cevherî, 1407: 1/383-384). Kur’an’da bunun pek çok örneği vardır (Nisâ, 4/57; Bakara, 2/82; Tevbe, 9/102; A’râf, 7/56,85). Salah kavramı aynı zamanda insanlar arasında nefret ve kırgınlıkların giderilmesi anlamına gelen barışmak manasında da kullanılır (Isfahânî, 1412: 489-490; İbn Manzûr, 1414: 2/516-517). Kur’an’da bunun da örneklerini görebiliriz (Nisâ, 4/ 128, 129; Hucurât, 49/9, 10). Terim olarak ise sâlih insan demek Allah’ın emir ve yasaklarına uygun hareket eden kişi demektir (Çağrı, 2009: 36/31-32).

Yüce Allah’ın, insanların, kendilerini Kur’an eksenli bir eğitimle eğiterek birer sâlih insan olarak yetişip felâha ermelerini istediğini Kur’an’ın genelinden çıkarabiliriz. Kur’an’da sâlih amel işleyenlerin kurtuluşa ereceği, naîm cennetlerine nâil olacakları sık sık tekrar edilmiştir. Örneğin Asr sûresinde yüce Allah Asr’a yemin ederek sâlih amel işleyip birbirlerine hakkı ve sabrı tavsiye edenler hariç insanların hüsrânda olduğunu belirtmiştir (Asr, 103/1-3). Lokman sûresinde de konuyla alakalı olarak şöyle buyrulmuştur: “إِنَّ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ لَهُمْ جَنَّاتٌ النَّعِيمِ / İman edip sâlih amel işleyenlere naîm cennetleri vardır (Lokman, 31/8).”

Yukarıda da ifade edildiği gibi Kur’an’ın gönderiliş amacı insanı eğitip “sâlih insan” mertebesine yükselterek felâha erdirmektir. Çalışmamıza konu olan Lokman sûresinde de bu amacın gözetildiğini açıkça görmekteyiz. Biz de Lokman sûresi ışığında insanı sâlih hale getirip kurtuluşa ermesini sağlayan hususları tespit ederek açıklamaya çalışacağız.

Lokman sûresine göre insanı sâlih kılan beş temel husus vardır. Bunlar “tevhid, kulluk, sabır, güzel ahlâk ve duyarlılıktır.

2.1.1 Tevhid

Tevhid sözcüğünün kelime anlamı birlemektir. Terim olarak ise tevhid; Allah’ı zatı ve sıfatları ile bir kabul etme ve bunlarda hiçbir şeyi O’na ortak kabul etmemektir (İbn Faris, 1399: 6/90-91; Firuzabadi, 2005: 323-324; el-Hüseynî, Tsz.: 7/376). Varlığı yaratmada, varlığa sahip olmada, mahlûkları idare etmede ve ibadette Allah’ı mutlak varlık olarak kabul etmek Allah’ın istediği anlamda bir tevhid demektir (Demirci, 2001: 160). Tevhid inancına sahip kişiye “Muvahhid” denir. Muvahhid olmak demek, şirkten uzak olmak demektir.

İslam dininin temeli, tevhid akidesine dayanır. Kur’an’ın tümünde olduğu gibi Lokman sûresinde de bu husus üzerinde önemle durulmuştur. Bunun apaçık ifadesini şu ayette görmekteyiz “وَإِذْ قَالَ لُقْمَانُ لِابْنِهِ وَهُوَ يَعِظُهُ يَا بُنَيَّ لَا تُشْرِكْ بِاللَّهِ إِنَّ الشِّرْكَ لَظُلْمٌ عَظِيمٌ” (Lokman, 31/13). Ayette de görüldüğü üzere Hz. Lokman, eğitime şirk ile mücadele ederek başlamıştır. Zira eğitilmek istenen kişinin gönlünde şirkin kiri varken ona birtakım faziletleri kazandırmaya çalışmak beyhude bir çabadır. Bundan dolayı din eğitiminin ilk ve en önemli basamağı

tevhid inancını yerleştirmektedir (Bayraklı, 2008: 15/135). Burada dikkati çeken bir diğer husus da Hz. Lokman'ın oğluna hitap ettiği şeklindedir. Hz. Lokman, oğluna ilk ve en önemli öğüdünü verirken sözlerinin daha etkili olması için kendisine “يَا بُنَيَّ / yavrucuğum” şeklinde sevgi ve şefkat dolu bir şekilde seslenmiştir (Bayraklı, 2008: 15/133).

Kur'an'da olduğu gibi hadislerde de tevhidin önemine çok vurgu yapılmıştır. Örneğin Hz. Peygamber (s.a.v.) “İnsanı helâk eden yedi şeyden sakının: Allah'a şirk koşmak, ... (Buhari, Vesâyâ: 23; Müslim, İman: 144)” hadisinde şirki, helak edici şeylerin başında zikrederek şirkin ne denli tehlikeli olduğuna dikkat çekmiş ve tevhidin önemini vurgulamıştır. Görüldüğü gibi Hz. Lokmanın da oğluna ilk vasiyeti önemine binaen tevhid ile ilgilidir (İbn Aşûr, 1984: /21/155). Zira kişinin muvahhid olmadan yaptığı bütün iyilikler anlamsız kalır (Zuhayli, 1418: 21/128-129; Demirci, 2001: 152-164).

2.1.2. Kulluk

Sâlih olmanın ikinci şartı kişinin yapmakla mükellef olduğu ibadetleri yerine getirmesidir. Kişi tevhid akidesine sahip olsa dahi yükümlü olduğu ibadetleri yerine getirmediği takdirde kurtuluşa eremez (Zuhayli, 1418: 21/129). Bu yüzden Allah'ın arzuladığı kul tipi olan sâlih insan, hem sahih ve kuvvetli bir imana sahip olmalı hem de bu iman gereği olan amelleri yerine getirmelidir. Nitekim pek çok yerde iman ve sâlih amel birlikte zikredilmektedir. Örneğin “لَقَدْ خَلَقْنَا الْإِنْسَانَ فِي أَحْسَنِ تَقْوِيمٍ ثُمَّ / Biz, gerçekten insanı en güzel bir biçimde yarattık. Sonra onu, aşağıların en aşağısına indirdik. Ancak, iman edip sâlih amel işleyenler başka... Onlar için devamlı bir mükâfat vardır (Tin, 95/4-6).” ayetlerinden de anlaşıldığı üzere insanın, yüce Allah'ın yarattığı fitrat üzere kalıp “esfel-i safilîn'e (en aşağı derekeye)” düşmekten kurtulması ve sonsuz mükâfata erişmesi ancak iman ve kulluk görevlerini yerine getirmekle mümkündür (El-Merâğî, 1365: 30/195). Bu durum başka bir ifade ile Asr sûresinde de dile getirilmiştir (Asr, 103/1-3). Orada da yüce Allah insanın hüsrânda olduğunu yeminle ifade ettikten sonra hüsrândan kurtuluşun şartlarını sayarken ilk iki sıraya iman ve sâlih amelî (kulluğu) koymuştur (Ebû Hayyân, 1420: 10/538-540; Kutub, 1412: 6/3964-3972).

Kulluğun önemi açısından Lokman sûresine baktığımızda “وَأَذِّنْ لِلنَّاسِ أَنَّ إِلَى اللَّهِ شُرَكَاءَ إِذَا قَالُوا رَبُّنَا اللَّهُ إِنَّهُ تَوَكَّلْنَا بِاللَّهِ وَنَحْنُ عَلَى اللَّهِ كَانُونَ / وَإِذْ قَالَ لُقْمَانُ لِابْنِهِ وَهُوَ يَعِظُهُ يَا بُنَيَّ لَا تُشْرِكْ بِاللَّهِ إِنَّ الشِّرْكَ لَظُلْمٌ عَظِيمٌ يَا بُنَيَّ إِنَّهَا إِنْ تَكُ مِنْ خَرْدَلٍ فَتَكُنْ فِي صَخْرَةٍ أَوْ فِي السَّمَاوَاتِ أَوْ فِي الْأَرْضِ بِئْسَ مَا يَكُونُ لِلشَّيْءِ أَنْ يَتَّكِبَ عَلَى اللَّهِ إِنَّ اللَّهَ أَطِيفٌ خَبِيرٌ يَا بُنَيَّ أَقِمِ الصَّلَاةَ وَأْمُرْ بِالْمَعْرُوفِ وَانْهَ عَنِ الْمُنْكَرِ وَأَصْبِرْ عَلَىٰ مَا أَصَابَكَ إِنَّ ذَلِكَ مِنْ عَزْمِ الْأُمُورِ.” Hanî Lokman, oğluna öğüt vererek şöyle demişti: Yavrum! Allah'a ortak koşma! Çünkü ortak koşmak elbette büyük bir zulümdür. Yavrum! Şüphesiz yapılan iş bir hardal tanesi ağırlığında olsa ve bir kayanın içinde yahut göklerde ya da yerin içinde bile olsa Allah onu çıkarır getirir. Çünkü Allah, en gizli şeyleri bilendir, (her şeyden) hakkıyla haberdar olandır.” Yavrum! Namazı dosdoğru kıl. İyiliği emret. Kötülükten alıkoy. Başına gelen musibetlere karşı sabırlı ol. Çünkü bunlar kesin olarak emredilmiş işlerdendir.” (Lokman, 31/13, 16-17) ayetleri dikkatleri çeker. Ayrıca Lokman kıssasına geçilmeden önce de sûrenin henüz 3. ayetinde namaz ve zekât emredilmiştir. Bu ayetlerde de görüldüğü üzere Hz. Lokman Oğlunu şirkten men edip Allah'ın ilmine ve kudretine dikkat çektikten sonra oğluna tevhid için gerekli sâlih amelleri (kulluk yapmayı) işlemeyi öğütlemiştir. Bu öğütlerden de anlaşıldığı üzere sahih imandan sonra kişiye düşen Allah rızası için ihlâslı olarak ibadet etmektir (Kutub, 1412: 5/2789-2790; Zuhayli, 1418: 21/148-150).

Hz. Lokman'ın, oğluna yapması gereken ibadetlerden söz ederken evvela namaza yer vermesi dikkat çekicidir. Zira en başta gelen ibadet namazdır. Namaz dinin direğidir. İmanın ve yakînin delilidir. Allah'a yaklaşma ve O'nun rızasını kazanma vesilesidir (Zuhayli, 1418: 21/149). Namaz hakkıyla edâ edildiği vakit namazdan umulan etki kişinin bilinç dünyasında ve yaşantısında kendisini gösterir. Hakkıyla kılınan namaz sayesinde kişinin kalbi ile Rabbi arasında sağlam bir bağ oluşur. Kişi namaz sayesinde ünsiyet bulur (Kutub, 1412: 5/2783). Namaz ibadeti “وَأَقِمِ الصَّلَاةَ إِنَّ الصَّلَاةَ / Namaz kıl; muhakkak ki namaz hayâsızlıktan ve fenalıktan alıkoyar.” (Ankebut, 29/45) ayetinde ifade edildiği gibi hayâsızlık ve çirkin fiillerden kaçınmaya ve gönül temizliğine yardımcı olur. Namazın “dosdoğru kılınması” ise onun usûlüne uygun olarak vaktinde

ve kâmilene edâ edilmesidir. Burada “cüz’ü zikredip küllü kastetme” diye tabir edilen bir edebî sanat olduğu söylenebilir. Yani namaz zikredilip bütün ibadetler kastedilmiş olabilir. Ya da yaratıcı ile insan arasında en işlek yol olduğu için (Demirci, 2001: 8) sadece namaz ibadeti zikredilmiş olabilir.

İbadetlerle ilgili olarak yer verdiğimiz ayet ve yorumlardan din eğitimi adına şu sonucu çıkarmak mümkündür: Eğitimciler, eğitmeye -sâlih insan haline getirip dünya ve ahiret saadetine erdirmeye- çalıştıkları bireylere tevhid akidesini kazandırdıktan sonra onlara, kişiyi sâlih hale getirip öyle kalmasında çok önemli fonksiyona sahip olan ibadetleri dosdoğru yapma alışkanlığını kazandırmaya çalışmaları gerekir. Zira o ibadetler kişinin istikamet üzere kalmasını sağlayan manevi gıdalardır. İmanın sâlih amellerle desteklenmemesi halinde nice zahmetlerle kazandırılan sahil tevhid akidesinin bulanıklaşması hatta kaybolması an meselesi olabilir.

2.1.3. Sabır

Sâlih insanın en önemli özelliklerinden biri de sabırlı olmasıdır. Sabır sözlükte men etmek, hapsedmek ve darlıkta kendini tutmak manalarına gelir. Terim olarak ise zorluklara göğüs germek ve Allah’a teslim olarak ondan gelen her türlü sıkıntıya katlanmak demektir (İsfahânî, 1412: 474; Cevherî, 2/706).

Kur’an’da çokça vurgulanan bu ahlâki terim 26 ayette emir kipinde zikredilmektedir. Bu emirler insana, başına gelen her türlü zorluk, sıkıntı, bela ve musibete göğüs germesini ve sebat etmesini istemektedir. Zira sabır, hayatın bir gereğidir. Çünkü her insan, hayatı boyunca türü ve boyutu farklı da olsa bazı belalara, musibetlere müptelâ olur. İşte bu bela ve sıkıntılara karşı isyan duygularına kapılmadan sabredebilmek ancak sâlih insanların sergileyebileceği erdemli bir davranıştır (Çağrı, 2008: 35/337-339).

Kur’an’ın sabır anlayışını daha iyi kavramak için “كَمْ مِنْ فِئَةٍ قَلِيلَةٍ غَلَبَتْ فِئَةً كَثِيرَةً بِإِذْنِ اللَّهِ وَاللَّهُ مَعَ الصَّابِرِينَ / Allah’ın izniyle büyük bir topluluklara galip gelen nice küçük topluluklar vardır. Allah, sabredenlerle beraberdir.” (Bakara, 2/249)”, “وَلَمَّا بَرَزُوا لِجَالُوتَ وَجُنُودِهِ قَالُوا رَبَّنَا أفرغ عَلَيْنَا صَبْرًا وَثَبِّثْ أَقْدَامَنَا “ (Tâlût’un askerleri) Câlût ve askerleriyle karşı karşıya gelince şöyle dediler: Ey Rabbimiz! Üzerimize sabır yağdır, ayaklarımızı sağlam bastır ve şu kâfir kavme karşı bize yardım et.” (Bakara, 2/250) ayetlerini dikkatle incelemek gerekir. Bu ayetlere göre sabır zorluklar karşısında eli kolu bağlı kalmak, sıkıntılara karşı tam bir teslimiyet göstermek değildir. Sabır, Allah’ın yardımına güvenerek sıkıntı ve zorluklara metanetle karşı koymak demektir (Demirci, 2001: 199). Başarının sırrı böyle bir sabır anlayışında gizlidir. Çünkü söz konusu anlamda sabır, olaylar karşısında acizlik ve bıkkınlık göstermeden metanetle hareket etmek, ümitsizliğe düşmemek ve elden gelen her şeyi yaptıktan sonra Allah’a tevekkül edip kadere razı olmaktır. Eğitim öğretim faaliyetleri açısından meseleye yaklaştığımızda böyle bir sabır anlayışına sahip öğretmen ve öğrencilere ihtiyaç duyduğumuz görülecektir.

Lokman sûresinde de sabırın önemine vurgu yapılmıştır. “يَا بُنَيَّ أَقِمِ الصَّلَاةَ وَأْمُرْ بِالْمَعْرُوفِ وَانْهَ عَنِ الْمُنْكَرِ وَأَصْبِرْ عَلَى مَا أَصَابَكَ إِنَّ ذَلِكَ مِنْ عَزْمِ الْأُمُورِ / Yavrum! Namazı dosdoğru kıl. İyiliği emret. Kötülükten alıkoy. Başına gelen musibetlere karşı sabırlı ol. Çünkü bunlar kesin olarak emredilmiş işlerdendir” (Lokman, 31/17) ayetine baktığımızda Hz. Lokman, oğluna nasihat ederken iyiliği yayıp kötülükten sakındırmasını tavsiye ettikten hemen sonra sabrı da tavsiye etmesinden şu anlamı çıkarabiliriz: İyiliği yay, kötülüğü önlemeye çalış ve bunları yaparken başına gelebilecek musibetlere karşı sabırlı ol! (Zemahşeri, 1407: 3/496; Sabunî, 1997: 2/453) Zira bireyleri ya da toplumu değiştirmeye çalışan kişi, zaman zaman eziyetlere maruz kalır (Zuhayli, 1418: 21/155). Bundan dolayı eğitimci konumundaki kişiler mutlaka sabırlı olmalıdır.

Sabırlı olmak Kur’an tarafından takdir edilen bir sıfattır (Bakara, 2/153-157). Kur’anî eğitimin bir amacı da sabırlı insan yetiştirmektir. Sabırlı bireyler yetiştirebilmek için eğitimcilerin de sabırlı olması gerekir. Kur’an’da hikmet sahibi bir eğitimci olarak dikkat çekilen Hz. Lokman’ın oğluna yaptığı ve Kur’an’da zikredilerek örnek almamız için bize ulaştırılan nasihatlerden birinin de sabır olması, sabırlı olmanın önemine bir işaretidir. Binaenaleyh eğitimcilerin taşıması gereken

vasıflardan biri de sabırlı olmaktır (Ünal ve Ada, 2004: 56). Eğitimcilerin sabırlı olması, eğitim öğretim faaliyetlerinin verimini arttıracak muhakkaktır.

2.1.4. Güzel Ahlâk

Ahlâk, Arapça “hulk” veya “huluk” kelimesinin çoğuludur. Sözlük anlamı; seciye, huy, tabiat demektir (Isfahani, 1412:196-197; Çağrı, 1989: 2/1). Terim olarak ise insan nefesine yerleşen bir meleke sayesinde fikri bir zorlamaya ihtiyaç göstermeden ortaya çıkan fikir ve davranışları ifade eder (Demirci, 2001: 145).

Sûrede, din eğitiminin amaçlarından ilki olduğunu belirttiğimiz “Sâlih insan” olma yolunda güzel ahlâklı olmak çok önemli bir husustur. Bu hususun Kur’an’ın genelinde ve Peygamber’in (s.a.v.) de hadislerinde vurgulandığını görmekteyiz. Örneğin yüce Allah insanların örnek almasını tembih ettiği (Ahzab, 33/21) Hz. Muhammed’in (s.a.v.) ahlâkını “وَإِنَّكَ لَعَلَىٰ خُلُقٍ عَظِيمٍ / Sen elbette yüce bir ahlâk üzeresin.” (Kalem, 68/4) diyerek övmüş; Hz. Peygamber de güzel ahlakı tamamlamak için gönderildiğini belirtmiştir (Muvatta, Hüsnu’l-Huluk: 8). Peygamber’in (s.a.v.) “Mü’minlerin iman bakımından en iyi olanları ahlâken en iyi olanıdır.” (Tirmizi, Radâ: 11), “Kişi güzel ahlakı sayesinde gece ibadet eden gündüz oruç tutan kimselerin derecesine ulaşabilir” (Ebu Davud, Edeb: 7), “Gerçek Müslüman olmak demek; güzel ahlaklı olmak demektir.” (Müslim, Birr: 14), “Mizana konan ameller arasında güzel ahlaktan daha ağır gelecek hiç bir şey yoktur. İnsan güzel ahlakı sayesinde, oruç tutup namaz kılan kimseler derecesine yükselir.” (Tirmizî, Birr: 62) vb. hadisleri ahlâkın önemine işaret eder.

Lokman sûresine baktığımızda Hz. Lokman’ın, oğluna öğütleriyle ilgili kısımda özellikle ahlâkın vurgulandığını görmekteyiz. Hz. Lokman, oğluna tevhide ve ibadeti tavsiye ettikten sonra kibirlenmeme, çalımlı yürümeme, bağıra çağıra konuşmama gibi bazı ahlâkî öğütler vererek (Lokman, 31/18,19) oğlundan, Allah’a çağırın bir davetçiye yakışmayan davranışlardan uzak durmasını isteyerek insanlarla güzel geçinebilmesi için iyi ahlâklı olmasını istemiştir (Kutub, 1412: 5/2780).

İnsan toplumsal bir varlıktır. İnsanın diğer insanlarla sağlıklı ilişkiler kurabilmesi için de iyi ahlâklı olması gerekir. Bilhassa eğitimcilerin bu konuda daha dikkatli olmaları gerekir (Ünal ve Ada, 2004: 56). Zira eğitimden en üst düzeyde verim almak buna bağlıdır. Mevdudî (ö.1979) “وَإِنَّكَ لَعَلَىٰ خُلُقٍ عَظِيمٍ / Sen elbette yüce bir ahlâk üzeresin.” (Kalem, 68/4) ayetini tefsir ederken “Hz. Muhammed’in (s.a.v.) insanları hidayete götürebilmek için bütün bu eziyetlere katlanması onun yüksek bir ahlâk üzere olmasındandır. Aksi takdirde, zayıf ahlâklı olan bir insan bunlara dayanamazdı.” (Mevdudî, 1991: 6/432) yorumunu yapması eğitimcilerin güzel ahlâka sahip olmasının gereğini gösterir. Binaenaleyh insan daha iyi bir eğitimci ve -sûrenin amaçlarından biri olan- sâlih insan konumuna gelmek istiyorsa diğer insanları incitecek kalp kırıcı, üzücü davranışlardan uzak durması yani iyi ahlâklı olması gerekir.

2.1.5. Duyarlılık

Genel manada eğitiminin temel amaçlarından biri de kişinin; kendisine, ailesine ve topluma faydalı bir birey olmasıdır (Keyifli, 2013: 112). Bu amaç din eğitiminin de temel gayelerindedir.

Sosyal duyarlılık, imanın en önemli görüntüsü olarak kabul edilmektedir (Parladır, 1995: 100) Hadislere baktığımızda mümin ve müslüman kavramlarının, çoğu zaman sosyal ilişkilerdeki duyarlılıklarına atıf yapan ifadelerle tarif edildiğini görmekteyiz. Buna şu hadisleri örnek olarak verebiliriz: Müslüman, müslümanların dilinden ve elinden zarar görmediği kimsedir. Mümin de insanların canları, malları bakımından kendisinden emin oldukları kimsedir (Buhârî, İman: 5; Müslim, İman: 64; Tirmizi, İman: 12). Bir diğer hadiste de ideal toplumun üyeleri arasındaki duyarlılık, vücuttaki ağrının vücudun her tarafında hissedilmesine benzetilmiştir (Buhari, Edeb: 27; Müslim, Birr: 66).

Lokman sûresinde çizilen sâlih insan profiline baktığımızda sâlih insanın taşınması gereken diğer bir özelliğin de toplumun içinde bulunduğu duruma karşı duyarlı olması ve buna bağlı olarak da iyiliği yayıp kötülükten sakındırmaya çalışmasıdır. “Emr-i bi’l ma’ruf ve nehy-i ani’l münker” - iyiyi, doğruyu ve güzeli tavsiye edip kötülükten sakındırma- vazifesi hem ferdî hem de ictimaî yönü olan bir vazifedir (Zuhayli, 1418: 21/149-150).

Bir toplumda huzur ve güvenin tam manâsıyla tesisi ve toplumun ahlâkî açıdan daha iyi bir duruma gelmesi ile iyiliği yayıp kötülükten sakındırma vazifesinin hakkıyla yerine getirilmesi arasında sıkı bir ilişki vardır. Zira bu vazifenin yerine getirilmediği toplumlarda ahlâkî çöküntünün yaşanması kaçınılmazdır. Vurdumduymazlığın ve nemelazımcılığın kol gezdiği ve bunun neticesinde cehaletin arttığı ve fesâdın yayıldığı bir toplumda iyiliği yayıp kötülüğü önlemeye çalışmak ancak sâlih insanların yapabileceği bir iştir” (Demirci, 2001: 80).

İyiliği yayıp kötülüklerden sakındırmak, Kur’an’da üzerinde önemle durulan bir vazifedir. Bu vazifenin ehemmiyetine işaret eden ayetlerden bazıları şunlardır: “وَلْتَكُنْ مِنْكُمْ أُمَّةٌ يَدْعُونَ إِلَى الْخَيْرِ / Sizden, hayra çağıran, iyiliği emreden ve kötülükten men eden bir topluluk bulunsun. İşte kurtuluşa erenler onlardır.” (Âl-i İmran, 3/104), “كُنْتُمْ خَيْرَ أُمَّةٍ / Siz, insanlar için çıkarılmış en hayırlı ümmetsiniz. İyiliği emreder, kötülükten men eder ve Allah'a iman edersiniz.” (Âl-i İmran, 3/110), “يُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ وَيَأْمُرُونَ بِالْمَعْرُوفِ وَيَنْهَوْنَ عَنِ الْمُنْكَرِ وَيُسَارِعُونَ فِي الْخَيْرَاتِ وَأُولَئِكَ مِنَ الصَّالِحِينَ / Onlar, Allah'a ve ahiret gününe inanırlar. İyiliği emrederler. Kötülükten men ederler, hayır işlerinde birbirleriyle yarışır. İşte onlar sâlihlerdendir.” (Âl-i İmran, 3/114), “الَّذِينَ الْعَابِدُونَ الْحَامِدُونَ السَّاجِدُونَ / Bunlar, tövbe edenler, ibadet edenler, hamd edenler, oruç tutanlar, rükû ve secde edenler, iyiliği emredip kötülükten alıkoyanlar ve Allah'ın koyduğu sınırları hakkıyla koruyanlardır. Müminleri müjdele.” (Tevbe, 9/112), “الَّذِينَ إِذَا أَقَامُوا الصَّلَاةَ وَآتَوُا الزَّكَاةَ وَأَمَرُوا بِالْمَعْرُوفِ وَنَهَوْا عَنِ الْمُنْكَرِ وَاللَّهُ عَاقِبَةُ الْأُمُورِ / Onlar öyle kimselerdir ki, şayet kendilerine yeryüzünde imkân ve iktidar versek, namazı dosdoğru kılar, zekâtı verir, iyiliği emreder ve kötülüğü yasaklarlar. Bütün işlerin akıbeti Allah'a aittir.” (Hac, 22/41).

Bu ayetlerden genel anlamda şu sonuçları çıkarmak mümkündür:

- Her toplumda insanları iyiye çağıran ve kötülüklerden sakındıran bir eğitimciler grubu (Bilgin, 1981: 477) tabiri caizse bir “eğitim ordusu” bulunmalıdır (Bayraklı, 2003: 4/285-291). Bireysel ve toplumsal kurtuluş toplumda bu vazifeyi hakkıyla yapan bir grubun varlığıyla mümkündür (Zuhayli, 1418: 4/433).
- Müslümanlar “en hayırlı topluluk” olarak anılmışlardır. Bu basit bir nitelendirme değildir. Müslümanları bu mertebeye getiren şey ise “iyiliği emredip kötülükten sakındırma” olarak belirtilmiştir (Zuhayli, 1418: 4/40; Bayraklı, 2003: 4/305-308). Böyle bir görevi yapmanın insanı en hayırlı topluluğa dâhil etmesi bu görevin önemine işaret eder.
- “Sâlihlerden” olabilmenin şartlarından biri de iyilikleri yayıp kötülükleri önlemeye çalışmaktır (Zuhayli, 1418: 4/49; Bayraklı, 2003: 4/320-323).
- Allah, müminlerin kötülüklerle ilgisiz kalamayacaklarını, iyiliği emredip kötülükle mücadele etmeleri gerektiğini belirtmekte ve bunu yapanları da öne çıkararak onları müjdelemektedir (Zuhayli, 1418: 4/48; Bayraklı, 2003: 8/357-361).
- Müslümanın imkân bulduğunda ilk yapması gereken şeylerden biri de iyiliği yayma ve kötülüğü önlemeye çalışmaktır (Kutub, 1412: 4/2427; Zuhayli, 1418: 17/231-234).
- “İyiliği emreder, kötülükten sakındırırlar” ifadesi müslümanların, iktidara geldiğinde toplumu kendi başına bırakmayıp sosyal kontrol yaparak nemelazımcılığa yer vermemeleri gerektiğine işaret eder. Müslümanlar, mazlumken toplumdaki kötülükleri görüp, onların neden ıslah edilmediğini söylerken, kendileri iktidarı elde ettiklerinde kötülüklerle karşı kayıtsız kalmazlar.

- Müslümanların, kötülöklere hukukî müdahaleden evvel, eğitim müdahalesi yaparak kötölüklerin ortadan kalkması için gayret etmeleri gerekir. İktidar sahibi mümin bilir ki, hapishanelerin dolup taşmasının ana sebeplerinden biri ve en önde geleni eğitimsizlik ya da yanlış eğitimidir. İyiliği emredip kötölükten sakındırmak da bir tür eğitimidir (Bayraklı, 2003: 13/93-106).

Duyarlılık, Peygamber Efendimiz'in (s.a.v.) de üzerinde önemle durduğu bir konudur. Hz. Peygamber'in "Sizden kim bir kötölük görürse (seyirci kalmayıp) onu eliyle düzeltsin. Buna gücü yetmezse diliyle düzeltsin. Buna da gücü yetmezse kalbiyle buğz etsin ki bu da imanın en zayıf mertebesidir." (Müslim, İman: 78), "Ey mü'minler, yalvar yakar olmanıza rağmen dualarınız kabul olmayacak durumlara düşmezden önce iyiliği (ma'ruf'u) emredin ve kötölükten de men ediniz." (Müslim, İman: 80) hadisleri meselenin ehemmiyetini açıkça ortaya koymaktadır. Son hadisten de anlaşıldığı üzere emr-i bi'l-ma'ruf ve nehy-i ani'l-münker zamanında yapılmadığı takdirde toplumun maruz kalacağı ıstırapın telâfisi çok zordur (Canan, Tsz.: 2/376-377).

Lokman sûresine duyarlılığın önemi açısından bakıldığında aynı hususun yüce Allah tarafından, Hz. Lokman'ın diliyle vurgulandığını görmekteyiz. Hz. Lokman oğluna nasihat ederken "يا بُنَيَّ أَقِمِ الصَّلَاةَ وَأْمُرْ بِالْمَعْرُوفِ وَانْهَ عَنِ الْمُنْكَرِ وَأَصْبِرْ عَلَيَّ مَا أَصَابَكَ إِنَّ ذَلِكَ مِنْ عَزْمِ الْأُمُورِ" / Yavrum! Namazı dosdoğru kıl. İyiliği emret. Kötölükten alıkoyma. Başına gelen musibetlere karşı sabırlı ol. Çünkü bunlar kesin olarak emredilmiş işlerdendir" (Lokman, 31/17) diyerek iyiliği yayıp kötülüğü önlemeye çalışmanın önemini vurgulamış ve bu işin, uğrunda "azimli ve kararlı" olmaya değer bir iş olduğunu ifade etmiştir (Elmalı, 2015: 6/3846-3847). Zira bu, bir anlamda bâtil karşısında hakkı savunmak için resul ve nebilerin gönderildikleri ilahî maksadı sembolize etmektedir (Demirci, 2001: 80). Bu ilahî maksadı da ancak "sâlih insanlar" gerçekleştirmeye çalışır.

2.2. İnsanı Dünyada ve Ahirette Mutlu Etmek

Kur'an'a baktığımızda yüce Allah'ın, insanı ahsen-i takvim üzere yarattığını, ancak kişinin kendisini en mükemmel şekilde yaratan Rabbi'nin terbiyesini reddedip nefesine uyması durumunda aşağıların aşağısına düşeceğini belirterek insanların mutluluğa ermesi için iman edip sâlih amellere sarılmaları gerektiğini belirtmiştir (Tin, 95/4-6). Bir başka ayette de nefisini kötölüklerden arındıran kişinin kurtuluşa erdiğini; nefisini kötülöklere gömüp kirletenin ise ziyanda olduğu belirtilerek kurtuluş ve mutluluğun yolu insanlara gösterilmiştir (Şems, 91/9,10).

İncelemekte olduğumuz Lokman sûresi örneğinden de anlaşıldığı üzere Kur'anî eğitimin amacı "sâlih insan" yetiştirmektir. İnsanı sâlih hale getirmekten de amaç ona dünya ve ahiret saadetini kazandırmaktır (Öcal, 2005: 7). Sâlih insan hem dünya hem de ahiret saadetini elde eder. Dünya saadetini erişir, zira o, iman etmenin lezzetini kalbinde tatmış ve iç huzuru elde etmiştir. Dünyada, üzerine düşen vazifeleri yapmasına rağmen, ıstırap ve yokluk içinde yaşasa da o, bunun imtihan olduğunu bilir; sabreder ve öbür dünyada elde edeceği mükâfatla teselli olur. Aynı zamanda o, çok geniş maddi imkânlarla sahip olsa da bunlar yüzünden doğru yoldan sapmaz. Bilakis o imkânlarını Allah yolunda kullanır ve böylece Allah'ın rızasını kazanmayı umarak mutlu olur.

Sâlih insan ahiret saadetini de elde eder. Zaten amellerinin asıl karşılığını orada alacaktır. Bu durum Kur'an'ın pek çok ayetinde ifade edilmiştir. Bunlardan biri de Lokman sûresinde geçen "إِنَّ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ لَهُمْ جَنَّاتُ النَّعِيمِ / Şüphesiz, iman edip sâlih amel işleyenler için içlerinde ebedî kalacakları Naîm cennetleri vardır." (Lokman, 31/8) ayetidir.

Kur'an'daki "إِنَّ الَّذِينَ قَالُوا رَبُّنَا اللَّهُ ثُمَّ اسْتَقَامُوا تَتَنَزَّلُ عَلَيْهِمُ الْمَلَائِكَةُ أَلَّا تَخَافُوا وَلَا تَحْزَنُوا وَأَبْشِرُوا بِالْجَنَّةِ الَّتِي كُنتُمْ تُوعَدُونَ نَحْنُ أَوْلِيَاؤُكُمْ فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَفِي الْآخِرَةِ وَلَكُمْ فِيهَا مَا تَشْتَهُي أَنفُسُكُمْ وَلَكُمْ فِيهَا مَا تَدْعُونَ نَزَّلْنَا مِنْ غَوْرٍ رَجِيمٍ / Şüphesiz "Rabbimiz Allah'tır" deyip de, sonra dosdoğru olanlar var ya, onların üzerine akın akın melekler iner ve derler ki: Korkmayın, üzülmeyin, size (dünyada iken) vaat edilmekte olan cennetle sevinin! Biz dünya hayatında da ahirette de sizin dostlarınızız. Çok bağışlayan ve çok merhametli olan Allah'tan bir ağırlama olarak, orada canlarınızın çektiği her şey var, istediğiniz her şey orada sizin için vardır." (Fussilet, 41/30, 31, 32), "أَلَّا إِنَّ أَوْلِيَاءَ اللَّهِ لَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ الَّذِينَ آمَنُوا وَكَانُوا يَتَّقُونَ لَهُمُ الْبُشْرَى فِي الْحَيَاةِ" (Fussilet, 41/30, 31, 32),

الْعَظِيمِ / Bilesiniz ki, Allah'ın dostlarına hiçbir korku yoktur. Onlar üzülmeyeceklerdir de! Onlar iman etmiş ve Allah'a karşı gelmekten sakınmış olanlardır. Dünya hayatında da, ahirette de onlar için müjde vardır. Allah'ın sözlerinde hiçbir değişme yoktur. İşte bu büyük bir kurtuluş ve mutluluğun ta kendisidir.” (Yunus, 10/62, 63, 64) ayetleri, “sâlihlik” mertebesine ulaşan insanların hem dünya hem de ahiret saadetini elde edeceklerini açıkça belirtmektedir (Zuhayli, 1418: 11/213-214; Sabûnî, 1997: 2/447).

Yukarıda yer verdiğimiz ayetlere göre sâlih amellerle “velilik” makamına erişenler Allah'ın dostluğunu kazandıkları için hem dünyada hem de ahirette her türlü korku ve tasadan emindirler (Elmalî, 2015: 6/4199-4201). İşte din eğitiminin ana amaçlarından biri burada ortaya çıkmaktadır: Korkusuz ve tasasız insanlar yetiştirmek! Beyni ve gönlü ile Allah'a yakın olan, O'nun dostluğunu kazanan “veliler” yetiştirmek! Böylece bu kişiler dünya hayatlarında cenneti umacaklar, cehennemden de çekinerek hayatlarını düzenleyeceklerdir. Zaten dinin amacı da insanları dünyada ve âhirette saadete ulaştırmak ve bunun için gerekli olan ilke ve metotları koyup hayata geçirmektir. Mutluluğa ulaştırabilmek için de insanın beynini, gönlünü ve nefsinin “doyum” noktasına ulaştırmak gerekir. Eğitim ve öğretim olmadan da doyum noktasına ulaşmak mümkün değildir” (Bayraklı, 2003: 9/13-20).

Eğitimin gayeleri açısından Lokman sûresine ve dolayısıyla da Kur'an'a baktığımızda Kur'anî eğitimin nihaî amacının insanı “sâlih insan” mertebesine yükseltip onu dünya ve ahiret saadetine erdirmek olduğunu söyleyebiliriz. “الَّذِينَ يُقِيمُونَ الصَّلَاةَ وَيُؤْتُونَ الزَّكَاةَ وَهُمْ بِالْآخِرَةِ هُمْ يُوقِنُونَ أُولَئِكَ / Onlar; namazı dosdoğru kılan, zekâtı veren kimselerdir. Onlar ahirete de kesin olarak inanırlar. İşte onlar, Rablerinden gelen bir hidayet üzeredirler ve işte onlar kurtuluşa erenlerin ta kendileridir” (Lokman, 31/4, 5) ayetlerini ele aldığımızda “kurtuluşa erenler” ifadesi mutlak olarak geldiği için bunu hem dünyada hem de ahirette kurtuluşa erip mutlu olmak şeklinde anlamak mümkündür (Zuhayli, 1418: 21/128-129; Sabûnî, 1997: 2/447). Buradan hareketle Kur'an'î eğitimin insanı dünyada ve ahirette kurtuluşa erdirerek mutlu etmeyi amaçladığını söylemek mümkündür. Yine cennet ve cehennemle ilgili ayetlerden de (Lokman, 31/6, 7, 8, 21, 24) Kur'anî eğitimin, insanın her iki dünyada da mutluluğunu amaçladığını söyleyebiliriz.

SONUÇ

Eğitim, insan yaşamında hayatî bir öneme sahip olup belli bir gaye için yapılır. Genel eğitimin önemli bir parçası olan din eğitiminin amacı insanı eğitip dinin öngördüğü vasıflarla donatarak sâlih insan haline getirmektir. Böylece kişi Allah'ın rızasını elde ederek dünya ve ahiret mutluluğunu elde eder. Bu anlamda bütün müslümanların din eğitimine gereken önemi vermeleri gerekir. Bunun için de her müslüman eğitimcinin, insanı en iyi tanıyan ve kendisini Rab/terbiye edici olarak tavsif eden yüce Allah'ın Kur'an aracılığıyla insanları nasıl eğittiğini ve bu eğitimin hangi amaçlar için yapıldığını özenle incelemesi gerekir.

Eğitim açısından bakıldığında Kur'an'ın en çok dikkat çeken sûrelerinden biri de Lokman sûresidir. Lokman sûresi, Hz. Lokman'ın oğluna tavsiyelerini içeren ayetleri başta olmak üzere, bizlere eğitime dair çok önemli ipuçları vermektedir. Bu sûreyi eğitimin gayeleri açısından incelediğimizde sûrede iki temel gayenin ön plana çıktığını tespit ettik. Bunların ilki insanı sâlih hale getirmek; diğeri ise insana dünya ve ahiret mutluluğunu kazandırmaktır.

Lokman sûresine göre din eğitiminin en önemli gayesi insanı “sâlih insan” mertebesine ulaştırmaktır. Sâlihlik mertebesine ulaşmak için de kişi öncelikle sahih bir tevhid inancına sahip olmalı ve bu inancın gerektirdiği şekilde yaşantısını sürdürmelidir. Sûreye göre sâlih olmanın diğer şartları da sabırlı, güzel ahlaklı ve duyarlı olmaktır. Toplumsal duyarlılığa sahip bir birey olarak iyiliği yaymaya ve kötülüğü önlemeye çalışmak ve bu uğurda gereken sabrı göstermek sâlih olabilmenin koşullarındandır.

Lokman sûresine göre din eğitiminin ikinci gayesi bireye dünya ve ahiret mutluluğunu kazandırmaktır. Bu gaye sâlih insan olmanın doğal bir sonucu olarak gerçekleşecek olan bir hedef olup Allah'ın, inanan ve inancına uygun yaşayanlara bir vaadidir.

KAYNAKÇA

- Ay, M. Emin (2001), İdeal Din Eğitimi, Bilge Yayınları, İstanbul.
- Bayraklı, Bayraktar (2000), İman İbadet ve Ahlak Üzerine Sohbetler, İşaret Yayınları, İstanbul.
- Bayraklı, Bayraktar (2002), İslam'da Eğitim, Bayraklı Yayınları, İstanbul.
- (2003), Yeni Bir Anlayışın Işığında Kur'an Tefsiri, Bayraklı Yayınları, İstanbul.
- (2008), Yeni Bir Anlayışın Işığında Kur'an Tefsiri, Bayraklı Yayınları, İstanbul.
- Bayraktar, M. Faruk (1987), İslam Eğitiminde Öğretmen-Öğrenci Münasebetleri, İfav, İstanbul.
- Bilgin, Beyza, Selçuk, Mualla, (1997), Din Öğretimi, Gün Yayıncılık, Ankara.
- Bilgin, Beyza (1981), "Din Eğitiminin Genel Eğitimdeki" Yeri, AÜİF Dergisi, C.24, s. 469-483.
- (1998), Eğitim Bilimi ve Din Eğitimi, Gün Yayınları, Ankara.
- Çağrı, Mustafa (1989), "Ahlak", DİA, C.2, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul,
- (2008), "Sabır", DİA, C.35, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul.
- (2009), "Sâlih", DİA, C.36, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul.
- Çam, Ömer (1994), "Din, Dil, Kültür ve Eğitim", Din Eğitimi Araştırmalar Dergisi, İstanbul, S.1, s.21-32.
- Demirci, Muhsin (2001), Lokman Sûresi ve Ahlâkî Öğütler, Çamlıca Yayınları, İstanbul.
- Ebû Dâvûd, Süleymân b. el-Eş'as b. İshâk es-Sicistânî el-Ezdî (2009), Sünen, Daru'r-Risâleti'l-Alemiyeye, Basım yeri yok.
- Ebû Hayyân, Muhammed bin Yusuf (1420), Bahru'l-Muhît, Dâru'l-Fikr, Beyrut.
- Ebu'l-A'lâ el-Mevdûdî (1991), Tefhimu'l-Kur'an, (Çev. Komisyon), İnsan Yayınları, İstanbul.
- el-Buhari, Muhammed bin İsmail (1422), Sahihu'l-Buhari, Dâru Tavku'n-Necat, Basım yeri yok.
- el-Firuzabadi, Ebû Tahir Muhammed bin Yakub (2005), Kâmûsu'l Muhît, Müessesetu'r-Risâle, Beyrut.
- el-Huseyni, Muhammed bin Abdurrazzâk (Tarih yok), Tâcu'l-Arûs min Cevâhiri'l-Kâmus, Dâru'l-Hidâye, Basımyeri yok.
- el-İsfahânî, Râgıb (1412), el-Müfredât fi Garîbi'l-Kur'an, Dâru'l-Kalem, Beyrut.
- Elmalılı, Hamdi Yazır (2015), Hak Dini Kur'an Dili, Fazilet Neşriyat, İstanbul.
- El-Merâgî, Ahmed bin Mustafâ (1365), Tefsiru'l-Merâgî, Matbaatu Mustafâ el-Halebi, Mısır 1365.
- Erden, Münire (1998), Öğretmenlik Mesleğine Giriş, Alkim Yayınları, İstanbul.
- Ertürk, Selahattin (1994), Eğitimde Program Geliştirme, Meteksan Baskı, Ankara.

et-Taberî, Muhammed İbn Cerîr Ebû Cafer (2000), *Câmiu'l-Beyân 'an Tevili Âyi'l-Kur'an*, Muessesetu'r-Risale, Basım yeri yok.

Harman, Ömer Faruk (2003), "Lokman" DİA, C.27, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul.

İbn Ahmed, Halil (Tarih yok), *Kitabu'l-Ayn, Dâru ve Mektebetu'l-Hilal*, Basım yeri yok.

İbn Aşûr, Muhammed Tahir (1984), *et-Tahrîr ve't-Tenvîr, Dâru't-Tunusiyye*, Tunus.

İbn Enes, Malik (1406), *Muvatta, Dâru İhyâi't-Türâsi'l-Arabi*, Beyrut.

İbn Faris, Ahmed (1399), *Mu'cemu Mekayîsi'l-Luğa, Dâru'l-Fikr*, Beyrut.

İbn Mâce, Ebu Abdullah Muhammed bin Yezid el-Kazvîni (2009), *Sünen, Daru'r-Risâleti'l-Alemiyye*, Basım yeri yok.

İbn Manzûr, Ebû'l-Fazl Cemâlüddîn (1414), *Lisânu'l-Arab, Dâru Sâdır*, Beyrut.

İbrahim Canan (Tarih yok), *Kütüb-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları*, İstanbul.

İsmail b. Hammâd el-Cevherî (1407), *Tâcu'l-Luğa ve Sıhâhu'l-'Arabiyye, Dâru'l-İlm li'l-Melâyin*, Beyrut.

John Shepherd (2003), "Fenomenolojik Bakış Açısı: Eleştirel Anlamda Sorgulayıcı Din Eğitimi", (Çev.) Didem Namsan, *Din Öğretiminde Yeni Yöntem Arayışları Uluslararası Sempozyum Bildiri ve Tartışmalar 28-30 Mart 2001*, İstanbul, ME Basımevi, Ankara.

Keyifli, Şükrü (2013), "*Eğitim ve Din Eğitimi*", Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, 2013, S.2, s.103-126.

Müslim, Ebu'l-Huseyn Müslim b. Haccac el-Kuşeyrî (Tarih yok), *el-Câmiu's-Sahîh, Dâru İhyâi't-Türâsi'l-Arabi*, Beyrut.

Oğuzkan, A. Ferhan (1981), *Eğitim Terimleri Sözlüğü*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.

Oruç, Cemil (2008), "*Din Eğitiminin Hedefleri*", Fırat Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, C.13, S.1, s.259-269,

Öcal, Mustafa (2005), *Din Eğitimi ve Öğretiminde Metotlar*, Ankara 2005.

Özgüven, İ. Ethem (2002), *Bireyi Tanıma Teknikleri*, Pegem Yayınları, Ankara.

Parladır, Selahattin (1996), *Din Eğitimi Bilimine Giriş*, Anadolu matbaacılık, İzmir.

----- (1995), "*Din Eğitiminde Hedefler*", Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi", İzmir. S.9, s.79-102.

Sabunî, Muhammed Ali (1997), *Safvetu't-Tefâsir, Dâru's-Sabunî*, Kahire.

Seyyid Kutub (1412), *Fî Zilâli'l-Kur'an, Dâru'ş-Şurûk*, Beyrut.

Tirmizî, Ebu İsa Muhammed b. İsa (Tarih yok), *es-Sünen, Dâru İhyai't-Türâsi'l-Arabi* Beyrut.

Tosun, Cemal (2001), *Din Eğitimi Bilimine Giriş*, Pegem Yayınları, Ankara.

TDK, <http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com>, Erişim Tarihi: 14/02/2018.

Uzun Mustafa (2003), "Lokman" DİA, C.27, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul.

Ünal, Semra, Ada, Sefer. (2004), Öğretmenlik Mesleğine Giriş, İstanbul.

Üzüm, İlyas (2003), “Lokman” DİA, C.27, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul.

Zemahşeri, Ebu'l-Kasım Mahmud bin Amr bin Ahmed (1407), el-Keşşâf an Hakaiki Gavâmidî't-Tenzil, Dâru'l-Kitâbi'l-Arabi, Beyrut.

Zuhaylî, Vehbe bin Mustafa (1418), et-Tefsîrûl-Munîr, Dâru'l-Fikri'l-Muasır, Dimaşk.